

Poljoprivreda i kooperativni odnosi

Razvoj društveno-ekonomskih odnosa na selu proporcionalan je sa razvojem svih segmenata društva. Selo je u svim pitanjima općedruštvenog razvoja prihvaćalo sve napredno, urbaniziralo se, inoviralo u proizvodnji i izmijenilo svoju sliku. Svi procesi koji su se unazad nekoliko decenija odvijali na našem selu istovjetni su sa procesima koji su se odvijali u drugim sličnim nam sredinama.

Ove procese karakterizira:

– Visok stupanj deagrarizacije, (T-1, T-2). Broj poljoprivrednih domaćinstava iznosi 31,76 % i stanovnika 32,24 % od ukupnog broja,

– Transfer radno-aktivnog i stručnog stanovništva u nepoljoprivredne djelatnosti te dnevni migranti,

– Senilizacija seoskog stanovništva i pojava tzv. kategorije »staračko seljačko domaćinstvo« – (procjena: oko 20 % staračkih domaćinstava živi na selu).

– Visoka pojava socijalno-ekonomske diferencijacije seoskih domaćinstava, te međusobna ekonomska ovisnost uvjetovana materijalnim položajem siromašnijeg sloja o bogatijem.

– Intenzivnim prelaskom iz autarkične na tržišnu proizvodnju izgubila se neophodna veza između tržišnih i bioloških zakonitosti što je poljoprivrednu proizvodnju individualnog sektora dovelo u situaciju da na niskoj produktivnosti rada bude racionalna ali i tržišno ovisna. Ovisnost o repromaterijalima i sredstvima za proizvodnju itd. Ukupna tržnost proizvoda individualnog sektora je 2:1 (odnos: gotov proizvod-repromaterijali i usluge za proizvodnju).

– Kooperativni oblici čija je svrha i cilj u početku bila tržišno usmjeravanje poljoprivrednih proizvoda doveli su do formiranja tzv. »simuliranog tržišta« u kojem poljoprivredni proizvođač daje povjerenje organizatoru proizvodnje i otkupa da u njegovom interesu na tržištu ostvari najpovoljnije efekte u nabavi repromaterijala i roba. Zbog toga se kroz različite vidove kooperativnih odnosa nije rješavala i razvijala proizvodno-tehničko-tehnološka već prometna funkcija. Odnosi i zajedništvo u proizvodnji ne postoje već samo odnosi u zajedničkom nastupu na tržištu.

– Inovacija proizvodnje (uvođenje mehanizacije u ratarskoj i stočarskoj proizvodnji) umanjivala je potrebu zajedništva i imala je za rezultat proizvodno-ekonomsku, a i socijalnu diferencijaciju.

Ovih nekoliko, pored još nenabrojanih elemenata karakterizira društveno-ekonomske odnose na selu i poljoprivredi sela.

Popis stanovništva općine Koprivnica

T-1

Struktura	G o d i n a					
	1961.	%	1971.	%	1981.	%
Poljoprivredno	38.449	62,71	32.347	52,19	19.719	32,24
Aktivno	25.530	64,40	19.145	59,19	13.084	66,35
Uzdržano	12.919	35,60	13.202	40,81	6.635	33,65
Ostalo	22.860	37,29	28.739	47,05	41.447	67,76
UKUPNO:	61.309	100	61.086	100	61.166	100

Izvor podataka: Zavod za statistiku općine Koprivnica

Kategorija domaćinstava po izvorima prihoda

T-2

Kategorija domaćinstva	G o d i n a					
	1961.	%	1971.	%	1981.	%
Poljoprivredna	9.089	52,45	7.416	42,03	5.932	31,76
Mješovita	4.340	25,05	2.954	16,74	4.250	22,76
Domaćinstva bez zemlje	3.123	18,02	4.208	23,86	4.123	22,08
Nepoljoprivredna sa zemljom	776	4,48	3.065	17,77	4.371	23,40
UKUPNO:	17.328	100	17.643	100	18.676	100

Izvor podataka: Zavod za statistiku općine Koprivnica

Kooperativne oblike možemo podijeliti na niže i više.

Niži oblici kooperativnih odnosa, kao što su kontrahaža, novčano i naturalno avansiranje, zastarjeli su i postaju kočnica primjene ZUR-a i novih odnosa.

Viši oblici kooperacije, kao što je poslovno-tehnička suradnja nepodobni su oblik zbog visokog angažmana društvenih investicijskih i obrtnih sredstava za proizvodnju u okvirima seljačkog gospodarstva, ograničenih proizvodnih kapaciteta i relativno niske produktivnosti rada. Svi modaliteti kooperativnog odnosa nisu odgovarali potrebama, mogućnostima i interesu širokog sloja seoskih domaćinstava. Posebice valja reći, da kooperativni oblici u primjeni nametnuti su od strane faze industrijske prerade i ne odražavaju interes i ne uvažavaju proizvodne mogućnosti i potrebe seoskog gospodarstva. Primjerice ugovara se mlijeko, telad te-

žinske kategorije 100–120 kg, 200–240 kg, 280–320 kg, 420–500 kg, rasplodna junad, ali krava kao objekt za proizvodnju i krmna baza za kravu nije predmet ugovora – interesa. Tržište, dakle, čini pritisak i ispoljava interes za određene kategorije roba, ne uvažavajući genezu i biološke zakonitosti u pripremi proizvoda za tržište. Logično je i posve jasno da i na tim relacijama leži temeljni razlog za pojavu tržišne hirovitosti, oscilacija u konjunkturi, nestašici pojedinih roba, npr. ako nema dovoljno odojaka za tov, a pojavljuje se višak utovljenih svinja itd. U kooperativne odnose idu sve kategorije seoskih domaćinstava od poljoprivrednih, mješovitih do staračkih, i to uglavnom sa namjenom osiguranja sredstava i repromaterijala. Ne primjenjuju se oblici koji teže zajedničkom prihodu ili dohotku. Primjena ovakvih oblika moguća je tek onda kada preradbeni industrija i organizator proizvodnje nađu zajedničku suglasnost i interes. Broj kooperanata na području općine Koprivnica je u porastu, međutim proizvodnja, posebice nekih vrsta proizvoda ovisnih o angažmanu društvenih sredstava, je u padu (proizvodnja svinja, proizvodnja povrća). Tablica broj 3 daje prikaz broja udruženih kooperanata u trajnoj i povremenoj suradnji po osnovnim organizacijama kooperanata u sastavu RO »Podravka – Poljoprivreda« per 31. XII 1982. godine.

T-3

Red. br.	Naziv organizacije	Broj kooperanata			Ukupno
		Udruženi	Neudruženih koji suraduju		
			povrem.	trajno	
1.	OOK »Koprivnica«	27	313	103	
2.	OOK »Đelekovec«	37	517	326	
3.	OOK »Hlebine«	41	496	131	
4.	OOK »Novigrad«	34	210	84	
5.	OOK »Rasinja«	28	298	157	
6.	OOK »Sokolovac«	47	585	117	
UKUPNO:		214	2.419	918	3.551

Izvor podataka: RO »PODRAVKA – POLJOPRIVREDA« Koprivnica

Neophodnost je da kooperativni odnosi na području općine Koprivnica budu i nadalje komponenta širenja i jačanja proizvodno-ekonomskih veza društvenog i individualnog sektora u poljoprivredi. Modaliteti i oblici suradnje ne mogu nositi isključivu potrebu tržišnog usmjeravanja, već se kroz te oblike treba izvršiti proces podruživanja proizvodnje, dohotka u procesima poslovnog i dohodovnog povezivanja, jačanja materijalne osnovice proizvodnje i stvaranja novih društveno-ekonomskih odnosa. Potreba za primjenu i osuvremenjavanje kooperativnih odnosa leži u slijedećim elementima:

- ljudski radni potencijal u poljoprivrednoj proizvodnji (vidljivo u T-1 i T-2),
- zemljišni potencijal u vlasništvu individualnog sektora (vidi T-4 i T-5).
- Visoki stupanj opremljenosti individualnog sektora sredstvima rada i stajskim kapacitetima,
- Potrebe rješavanja zaposlenja dijela seoskog stanovništva u poljoprivrednoj proizvodnji,

Posjedovna struktura zemljišnih površina po domaćinstvima

T-4

Godina	Broj domaćinstava				
	0–1 ha	1–3 ha	3–5 ha	5–10 ha	10 i više
1961.	954	3.090	2.300	2.627	91
1971.	808	2.548	1.965	1.817	59
1981.	736	2.213	1.542	1.364	42
Smanjenje %	-218	-877	-758	-1.263	-49
	228	24,8	32,9	48,1	53,8

Izvor podataka:
Zavod za statistiku općine Koprivnica

– Visoko razvijeni industrijski kapaciteti koji alamentiraju sirovinu sa ovog sektora poljoprivrede.

Kroz kooperativne oblike, njihovu prilagodbu i osuvremenjavanje u skladu sa potrebama sela i sredine, treba tražiti rješenja za kategoriju »staračkih domaćinstava« i svih ostalih kategorija radno aktivnih, do poljoprivrede rekreativnog tipa. Uz kooperativizam kao proces mora se uključiti i formiranje dječjeg vrtića i staračkog doma ako je to potreba sela i ako se takovim postupcima osiguravaju rješenja općedruštvenih potreba. Nosilac kooperativne proizvodnje, da bi poticao proizvodnju na sadašnjem stupnju razvijenosti tržišnih odnosa, morao je ulagati sredstva. Svako seosko domaćinstvo iz vlastite reprodukcije i stvorenog dohotka ne namiruje sredstva za pokriće potrebe vlastite egzistencije reprodukcije i proširene reprodukcije. Zbog toga kooperativni oblici sadržali su kao funkcije promet robom, (repromaterijal i gotov proizvod) plasman sredstava za proizvodnju, a odnose u proizvodnji, na žalost, u rijetkim primjerima. Plasmani sredstava za proizvodnju u stalnom su porastu kao i efikasnost ulaganja sa stajališta obrtaja sredstava, održavanja nivoa proizvodnje i tržišnog usmjeravanja proizvoda. (Vidi T-6 i T-7).

Investicijska sredstva plasirana su na liniji mljeko – meso, mehanizacija i oprema i na izgradnju stočarskih objekata. Efikasnost ulaganja ovisna je o podobnosti pojedinog seoskog gospodarstva – domaćinstva sa stajališta veličine posjeda, radno sposobnih članova, organizacije rada, veličine gospodarskog dvorišta, općenito, gospodarske osnove. Broj tražilaca kredita za investicijske namjene je u stalnom porastu no sve se svodi na rješavanje tzv. uskih grla u proizvodnji, adaptacije postojećih objekata za proizvodnju, remonta stada i rješavanje nekih tehničko-tehnoloških problema na seoskom gospodarstvu. Mali broj domaćinstava ima uvjeta za značajnije investicijske zahvate, što je i logično, s obzirom da je veličina posjeda u poljoprivredi individualnog sektora u stalnom padu, a zakupodavni odnosi su privilegij tehnički opremljenih domaćinstava. Stoga procese razvoja poljoprivredne proizvodnje, a posebice stočarstva, treba graditi na cjelokupnom potencijalu sela kao urbane i proizvodne cjeline, a nove investicijske zahvate u proizvodnji bazirati na za to odgovarajućim prostorima. Malobrojna su seoska dvorišta u kojima je moguće osuvremeniti postojeći proizvodni proces zbog skučenosti, a kamoli osigurati kontinuiran proces visoke proizvodnje. Rješenja u izgradnji novih proizvodnih objekata, posebice u stočarstvu, uz sve nekoristišne postojeće objekte u selu, moguća su izvan urbanih sredina i to temeljena na racionalnoj i visoko-produktivnoj proizvodnji. U politici investiranja treba imati u vidu dugoroč-

nost ulaganja i interesa što je u pravilu neostvarivo kroz jedno domaćinstvo i razvojne potencijale domaćinstva – gospodarstva. Valja uz investicijske i druge oblike financiranja razvijati funkciju samofinanciranja uključivanjem neidentificirane materijalne i financijske moći sela. Poljoprivredna proizvodnja sela u svojoj ukupnosti, pored namirenja vlastitih potreba domaćinstava, daje i značajnije tržne viškove, posebice u stočarskoj proizvodnji. Činjenica je da su kooperativnim odnosima zaustavljeni jači procesi pada nekih proizvodnji.

U novije vrijeme dolazi do značajnijeg prestrukturiranja u ratarskoj proizvodnji što se ispoljava kroz pad sjetvenih površina pod pšenicom, a povećanjem površina pod kukuruzom, uvjetovano politikom cijena. U stočarskoj proizvodnji prisutna je stalna tendencija pada broja krava, rasplodnih krmača i konja. Ovi procesi su odraz procesa deagrarizacije i senilizacije sela kod postojećeg matičnog stada, podignuta su značajna kvaliteta proizvodna svojstva, uz zabrinjavajuće visok mortalitet kod nekih vrsta u kategoriji stoke.¹

Iz tabele je vidljiv rast otkupljenih količina žitarica, te lagani porast utovljenih goveda i vrlo visok pad otkupa utovljenih svinja. Razlozi pada broja svinja leže u prisutnoj nestašici stočne hrane, materijalnih i financijskih sredstava za proizvodnju. Posljedica pada broja svinja u 1981. godini i 1982. godini je povećan otkup kukuruza u 1982. godini.

Otkup poljoprivrednih proizvoda na području općine Koprivnica za period od 1979. do 1982. godine

Red. br.	Naziv proizvoda	Jed. mj.	Godina			
			1979.	1980.	1981.	1982.
1.	Krave	kom. t	2.649 880	1.723 931	1.759 1.415	2.082 1.688
2.	Tovna junad	kom. t	7.265 3.656	7.894 4.063	7.951 4.079	8.173 4.112
3.	Telad	kom. t	6.827 2.080	7.033 1.151	6.890 1.150	6.013 1.010
4.	Tovne svinje	kom. t	83.559 8.540	64.182 6.616	48.438 4.973	46.074 4.770
5.	Odojci	kom. t	33.774 770	34.701 824	33.401 812	28.967 410
	UKUPNO STOKE	t	15.926	13.585	12.429	11.990
6.	Pšenica	t	4.443	7.511	2.280	7.904
7.	Kukuruz	t	7.130	7.100	7.293	13.662
8.	Ostali proizvodi	t	3.004	3.710	1.499	3.177
	SVEUKUPNO:	t	30.503	31.906	23.801	36.733
	REALIZACIJA	000 din	601.109	791.652	1.213.585	1.638.321

Izvor podataka: RO »Podravka – Poljoprivreda« Koprivnica
RO »Avard« Gola

Otkup teladi

Nosioci kooperativne proizvodnje na području općine Koprivnica su osnovne organizacije kooperanata udružene u RO »Podravka – Poljoprivreda« i Osnovna organizacija kooperanata Gola udružena u »Avard« Gola. Formirane su na načelima Zakona o udruženom radu i Zakona o udruživanju poljoprivrednika na teritorijalnom principu. OOK konstituirane su na principima udruživanja rada i sredstava udruženih poljoprivrednika – kooperanata i radnika u udruženom radu. U njima se prema zakonskim načelima i konstitutivnim aktima trebaju odvijati procesi intenzifikacije proizvodnje, podružljavanja procesa proizvodnje, razvoja novih društveno-ekonomskih i samoupravnih socijalističkih odnosa. Sa formalnog stajališta osnovne organizacije postale su verificirani pravni subjekti koji mogu pokrenuti, aktivirati i angažirati ove zadatke.

Međutim, u suštini, osnovne organizacije nismo osposobili za meritorno i kvalitetno obavljanje ovih zadataka, tako da umjesto afirmacije u svom radu, poslovno-sti itd. osnovne organizacije su postale predmet kritike sela i društveno-političkih organizacija sela kao i organizacija za koje su organizirale proizvodnju.

Navodimo nekoliko elemenata koji su utjecali na tretman osnovnih organizacija kooperanata:

- angažiranje ljudi u OOK na stvaranju dohotka kroz robno-novčane odnose bez utjecaja na proizvodnju sela,

- loša suradnja i koordinacija sa društveno političkim organizacijama sela, mjesnom zajednicom i slaba uključenost OOK na rješavanju općih, kulturnih i životnih problema sela,

- jednostranost u kooperativnim odnosima, a zanemarivanje pojedinih kategorija seoskih domaćinstava, primjerice, staračka, mješovita,

- loša kadrovska ekipiranost
- nedostatak programa i »sluha« za rješavanje proizvodnih i dohodovnih tokova,

- kroz samoupravne odnose u OOK-u se osjeća dominacija udruženih, dijela poljoprivrednika koji su stekli posebna prava po statusu udruženih, a obaveze su kao kod ostalog dijela kooperanata.

Pored ovih nekoliko unutarnjih razloga djelovali su i vanjski faktori kao što su:

- loša koordinacija unutar RO »Poljoprivreda«,
- nepovezanost sa višim fazama prerade,
- tržišna anarhičnost u sferi prometa poljoprivrednih proizvoda,

- minoriziranje uloge i zadaće OOK-a od strane proizvodno i tehnološki konsolidiranih radnih sredina.

Djelovanjem ovih faktora OOK je postala organizacija – objekt djelovanja prema selu za interes prerađivačkih organizacija, a ne objedinitelj, subjekt i nosilac željenih procesa u selu. Stoga i nije poticala procese kroz koje bi se ispoljivao subjektivni interes sela i stanovnika sela, već je poistovjetila svoj položaj sa onima što pristupaju seljaku kao objektu. Na žalost, moramo priznati da smo očekivali više nego smo bili u stanju dati i utjecati na afirmaciju života i rada osnovnih organizacija kooperanata.

Bez obzira na organizacijske oblike i forme, svakim danom javlja se sve veća potreba uključivanja proizvodnih kapaciteta sela u proces društvene reprodukcije. Selo, ako ne svojom produktivnošću u proizvodnji već priznatom i poznatom racionalnošću, može dati veliki doprinos stabilizaciji privrede i normalizaciji robnih tokova i snabdjevanja stanovništva vitalnim proizvodima.

Djelatnosti u kooperativnim odnosima

Ogromne su rezerve u poljoprivredi individualnog sektora koje se u narednom periodu mogu bez visokih finansijskih angažmana mobilizirati i pokrenuti ka željenom cilju.

Oblici organiziranja stoga trebaju biti takovi da mogu maksimalno udovoljiti poljoprivredi individualnog sektora uključivanjem svih subjekata i proizvodnih kapaciteta sela, stvarajući pri tome reprodukcijisku cjelinu u selu.

Nosilac kooperacije, prema tome, treba uskladiti odnose u toj reprocejlini da bi stekao podobnost afirmativ-

nog i kvalitetnog povezivanja u reprodukcijisku lanac. Za postizanje ciljeva u evolutivne procese koji se ovdje zbivaju potrebno je unijeti revolucionarnije metode u operacionalizaciji zadataka. Cilj je veća proizvodnja hrane, izgradnja humanijih odnosa među ljudima, razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa. Za učinjen korak nazad progres zahtijeva dva koraka naprijed.

SOUR »Podravka« snažan je i nadalje pokretač razvoja proizvodnih i društveno-ekonomskih odnosa i u sferi kooperativnih odnosa u poljoprivrednoj proizvodnji.

Struktura zemljišnih površina općine Koprivnica po kulturama sa 30. XII 1982. godine

T-5

Kultura	Površina	%	Društveni sektor			Individualni sektor		
			Površina ha	postotak od ukupne površine	postotak od površ. kulture	Površina ha	postotak od ukupne površine	postotak od površ. kulture
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Oranica	29.871	41,46	3.579	4,97	11,98	26.292	36,48	88,01
Voćnjak	1.154	1,60	117	0,16	10,13	1.037	1,43	89,86
Vinograd	1.065	1,48	-	-	-	1.065	1,47	100,00
Livada	12.821	17,79	1.977	2,74	15,42	10.844	15,04	84,57
Šuma	18.717	25,98	14.762	20,50	78,86	3.955	5,48	21,13
Trstici	82	0,11	7	0,02	8,53	75	0,01	91,46
Neplodno	7.249	10,06	5.650	7,84	77,94	1.599	2,21	22,05
UKUPNO:	72.056	100,00	26.644	37,00	-	45.412	63,00	-

Izvor podataka: Zavod za statistiku općine Koprivnica

Kretanje ulaganja sredstava u kooperativnoj proizvodnji, vrijednost proizvodnje po godinama

T-6

u din.

Godina	Uložena sredstva u kooperat. proizvodnju	Indeks 1971=100	Vrijednost isporučene robe iz kooperacije	Indeks 1971=100	Odnos uložениh sredstava i vrijednost proizvoda
1973.	70.696.683	100,0	101.042.700	100,0	1:1,43
1974.	84.972.645	120,2	108.342.500	107,2	1:1,28
1975.	85.132.233	120,4	128.742.705	127,4	1:1,51
1976.	109.771.233	155,3	194.226.132	192,2	1:1,77
1977.	147.125.070	208,1	263.793.685	261,1	1:1,80
1978.	234.272.370	331,4	279.550.658	276,7	1:1,19
1979.	257.320.000	364,0	549.587.000	543,9	1:2,13
1980.	256.983.000	363,5	662.545.000	655,7	1:2,58
1981.	321.416.000	454,7	717.229.000	709,8	1:2,23
1982.	372.234.000	526,6	1.061.623.000	1.050,7	1:2,85

Izvor podataka: RO »Podravka – Poljoprivreda« Koprivnica

BILJEŠKE

1. Prema podacima Zavoda za statistiku općine Koprivnica stanje stočnog fonda na području općine bilo je sljedeće:			
1. STANJE GOVEDA 15. I 1982.			
Telad do 6 mj.	4.770		
Junad 6 mj. do 1 god.	2.870		
1 do 2 god.	2.840		
preko 2 god.	150		
Steone junice	860		
Krave	13.910		
Bikovi za priplod	3		
UKUPNO:	25.480		
Od toga u tovu	3.170		
Krave za rad	970		
2. PROMET GOVEDA			
Stanje 15. I 1981. god.	27.270		
Oteljeno teladi u 1981. god.	12.310		
Prodano:			
– telad do 6 mj.	5.710		
– junad	4.890		
– krave, volovi, bikovi	4.220		
SVEGA	14.870		
Zaklano:			
– telad do 6 mj.	80		
– junad	40		
– krave, volovi, bikovi			
SVEGA	120		
Uginulo:			
– telad do 6 mj.	520		
– junad	80		
– krave, volovi, bikovi	80		
SVEGA	680		
STANJE GOVEDA 15. I. 1982. godine	25.480		
3. PROIZVODNJA KRAVLJEG MLIJEKA			
Mužene krave u 1981. godini	13.880		
Namuženo mljeko u 1981. god. lit.	28.259.680		
	(2.036)		
4. BROJ SVINJA 15. I. 1982. god.			
Prasad:			
– do 2 mj.	16.340		
– od 2 do 6 mj.	15.550		
Nazimad preko 6 mj.	3.550		
Suprasne nazimice	880		
Krmače	6.600		
Nerasti za priplod	80		
Svinje u tovu	9.610		
UKUPNO:	52.610		
5. PROMET SVINJA			
Stanje 15. I. 1981. god.		50.380	
Oprašeno – 15. I. 81. – 15. I. 82. g.		104.210	
PRODANO:			
– prasad do 2 mj.		18.480	
– 2 do 6 mj.		29.390	
– svinje 6 do 12 mj.		19.770	
– svinje preko 12 mj.		2.170	
SVEGA		69.530	
ZAKLANO:			
– prasad do 6 mj.		590	
– mršave svinje do 80 kg		1.000	
– svinje od 80 do 125 kg		14.090	
– svinje preko 125 kg		7.820	
SVEGA		23.500	
UGINULO:			
– prasad do 6 mj.		27.170	
– ostale svinje		130	
SVEGA		27.300	
STANJE SVINJA 15. I. 1982. god.		52.610	
BROJ PERADI 15. I. 1982. god.			
– kokoši		187.650	
– ostala perad		31.340	
UKUPNO:		218.950	
PROMET PERADI			
Stanje 15. I. 1981. god.		213.250	
Izvaljeno u 1981. god.		172.290	
Kupljeno – ukupno		539.920	
Od toga jednodnevne peradi		539.150	
Prodano		19.480	
Zaklano		596.550	
Uginulo		90.440	
STANJE 15. I. 1982. god.		218.990	
PROIZVODNJA JAJA U TOKU			
1981. god.			
Broj kokoši nesilica		150.340	
Proizvodnja jaja u 1981. god. od			
– kokoši		14.446.820	
BROJ KONJA 15. I. 1982. god.			
Podmladak		120	
Kobile i zdrebne omice		780	
Pastusi, kastrati i pastusi za rad		40	
Ukupno 15. I. 1981. god.		1.260	
STANJE KONJA 15. I. 1982. god.		940	